

ปัญหาเกี่ยวกับการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ ในการทำนิติกรรมสัญญา

The Legal Problems about a Minor's Capacity to Contract

ศศิวิมล เสมอใจ¹

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 เมล์ติดต่อ: Ubuandb@gmail.com

Sasiwimon Samoechai

Faculty of Law Thammasat University, 2, Prachan Road, Phra Barom Maha Ratchawang,
Phra Nakhon, Bangkok 10200, E-mail: Ubuandb@gmail.com

Received: June 7, 2020; Revised: October 15, 2020; Accepted: October 22, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า สภาพปัญหาทางกฎหมายของการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำนิติกรรมสัญญา โดยศึกษาทั้งจากเจตนารมณ์ของหลักสิทธิและเสรีภาพและทฤษฎีการจำกัดความสามารถในการทำสัญญาของผู้เยาว์ ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของผู้เยาว์ เพื่อจะสามารถเข้าใจและปรับใช้หลักกฎหมายให้เข้ากับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคต

ผลการศึกษา พบว่า การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมนั้น มีเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เยาว์ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เยาว์ เพราะผู้เยาว์ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินได้เองอย่างสมบูรณ์ และอาจทำให้สัญญานั้นอาจถูกบอกล้างได้ นอกจากนี้ยังทำให้คู่สัญญาที่ทำนิติกรรมไม่ได้รับความเป็นธรรมด้วย ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำนิติกรรมของผู้เยาว์จึงอาจพิจารณาได้จากเรื่องเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 ที่ กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะที่อายุ 20 ปีบริบูรณ์ ส่งผลกระทบต่ออำนาจการจัดการทรัพย์สินของบุคคล

¹ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Lecturer, Faculty of Law, Ubonratchathani University)

ที่ต้องรอให้มีอายุครบ 20 ปี จึงจะมีอำนาจจัดการได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งทำให้ผู้เยาว์ถูกจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของตนเอง และถึงแม้จะมีบทบัญญัติที่กำหนดข้อยกเว้นของการทำนิติกรรมโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมไว้ในมาตรา 22-25 แต่บทบัญญัติเหล่านี้ก็ต้องได้รับการตีความตามข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับแก้ให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเร็วขึ้น นอกจากจะทำให้ผู้เยาว์สามารถรับผิดชอบในสิทธิหน้าที่ของตนเอง และดูแลจัดการทรัพย์สินของตนเองได้มากขึ้น อันจะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมด้วย หรือหากไม่อาจปรับลดอายุการบรรลุนิติภาวะ ก็อาจนำหลักที่ให้ผู้เยาว์เสมือนบรรลุนิติภาวะมาใช้ได้ ซึ่งหลักการนี้มุ่งให้ผู้เยาว์ที่มีวุฒิภาวะเพียงพอมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของตนเองได้มากขึ้น

คำสำคัญ: ความสามารถในการทำนิติกรรม ผู้เยาว์ ผลประโยชน์ของผู้เยาว์

Abstract

The objective of this article is aimed to examine the legal problems of the legal problems of a minor's capacity to contract which influence to juristic acts and contracts. It studies both the will of rights and liberties protection and theory of a minor's capacity in contract law and analysis problematic issues concerning the social and economic change affecting capacity to contract of a minor. It aimed to increase the understanding and apply the law with the advance technologies in the future.

The study shows that the principles on capacity of minor was to protect their right. Meanwhile, its affect to restriction of rights and liberties of a minor, the power of persons to manage the properties and the contract may avoidance. In addition, it is unfair for the parties in the contract. The legal problems about a minor's capacity to contract may consider age of majority under section 19 of the Thailand Civil and Commercial Code, which provides that a person, on completion of twenty years of age ceases to be a minor and becomes sui juris. This principle affects the individual's right to manage assets, which must be maintained for 20 years. Therefore, to be fully entitled to manage. Although there are exceptions to doing legal acts without obtaining the consent of the legal representative in Section 22-25, these laws must be interpreted on a matter of fact. So the author suggests that by lower the age of majority, the children will be considered adults earlier and they should have more responsibility in their own rights and property management which will create positive impact on the economy and society as well. In other ways, it may add a new rule of being adults by the concept of emancipation. This method is intended for those who have sufficient maturity to have more power to manage their own assets.

Keywords: Capacity to Contract, Minor, Benefit of Minor

1. บทนำ

การทำนิติกรรมสัญญา คือ เครื่องมือที่ปัจเจกชนใช้เพื่อผูกมัดระหว่างบุคคลกับทรัพย์สิน หรือผูกมัดระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ทำให้เกิดหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐยอมรับและรับรองให้มีผลบังคับได้ หลักแนวคิดที่มีมาแต่สมัยโบราณของการทำนิติกรรมสัญญานั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักอิสระและความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา ซึ่งในทางกฎหมายแฟงนั้น “หลักอิสระในทางแฟง” (Private Autonomy) หมายถึง อำนาจของเอกชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตทางกฎหมายของตนเองด้วยตนเอง ทั้งในทางส่วนตัวและในทางทรัพย์สิน² ความมีอิสระนี้ทำให้ผู้ทำนิติกรรมสัญญาสามารถเลือกที่จะแสดงเจตนาเพื่อทำสัญญาหรือไม่ก็ได้ จะทำกับใครก็ได้ หรือจะทำสัญญาในรูปแบบไหนก็ได้เช่นกัน โดยไม่ถูกบังคับ ช่มชู้จากบุคคลอื่น เพียงแต่ต้องอยู่ภายในกรอบที่รัฐมอบอำนาจให้เท่านั้น หรือเรียกว่า “ต้องชอบด้วยด้วยกฎหมาย” จึงจะทำให้นิติกรรมสัญญานั้นมีผลบังคับ ซึ่งเมื่อบุคคลได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมสัญญาแล้ว กฎหมายยังรับรองผลที่จะเกิดขึ้นต่อผู้ทำสัญญาและคู่กรณี เพื่อให้มีการชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงกันไว้ ตาม “หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา”

ในชีวิตประจำวันของเรามีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมสัญญาเกิดขึ้นเกือบทุกวัน โดยสัญญาที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด ได้แก่ สัญญาซื้อขาย สัญญาให้ สัญญาเช่า เป็นต้น การทำนิติกรรมสัญญานี้จึงเป็นเรื่องใกล้ตัวของทุกคนในสังคม รวมถึงตัวผู้เยาว์ด้วย ซึ่งหลักพื้นฐานของการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์นั้น อยู่ภายใต้หลักการจำกัดความสามารถ โดยตัวผู้เยาว์ถูกมองว่าเป็นผู้ห่อนความสามารถในการใช้สิทธิ ทำให้ผู้เยาว์ไม่สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้โดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม การจำกัดความสามารถนี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการคุ้มครองผลประโยชน์ของตัวผู้เยาว์ เนื่องจากผู้เยาว์มีความเจริญเติบโตด้านร่างกาย จิตใจหรือทางความคิดไม่เพียงพอ ทำให้อาจถูกผู้อื่นเอารัดเอาเปรียบได้ การที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมสัญญาโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ย่อมส่งผลให้นิติกรรมสัญญานั้นตกเป็นโมฆะ หมายความว่านิติกรรมสัญญานั้นไม่สมบูรณ์ คืออาจถูกบอกล้างหรือให้สัตยาบันได้ในภายหลัง ยกเว้นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เยาว์ทำได้ลำพัง ได้แก่ การทำนิติกรรมที่ผู้เยาว์ได้มาซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่งหรือเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้เยาว์ (มาตรา 22) ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเอง เฉพาะตัว (มาตรา 23) , ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่ฐานะานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร (มาตรา 24) และผู้เยาว์อายุ 15 ปีขึ้นไปสามารถทำพันธกรรมได้ (มาตรา 25) ซึ่งในการปรับใช้แต่ละมาตราก็ยังมีปัญหาในเรื่องของการตีความ

² ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561), 27.

กฎหมายกับข้อเท็จจริงด้วย ยกตัวอย่างเช่น การสมแก้ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรตามมาตรา 24 นั้น มีขอบเขตมากน้อยเพียงใด และเป็นการปรับใช้เป็นการทั่วไปหรือเป็นบรรทัดฐานเดียวกันทั้งหมด นอกจากบทบัญญัติ 4 มาตรานี้ การทำนิติกรรมใดๆของผู้เยาว์ยังคงอยู่ในขอบเขตที่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน ทำให้ผู้เยาว์ไม่สามารถใช้สิทธิในการจัดการทรัพย์สินของตนเองได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งแม้เจตนารมณ์ของกฎหมายกฎหมายจะมุ่งคุ้มครองผู้เยาว์เป็นสำคัญ แต่ก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้สิทธิของผู้เยาว์ให้ไม่ได้รับความสะดวกและเป็นอิสระเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อคู่สัญญาที่ไม่ทราบว่าได้ทำนิติกรรมสัญญากับผู้เยาว์ด้วย เพราะนิติกรรมสัญญานั้นอาจถูกบอกล้างได้ ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่าผู้เยาว์มีอิสระและทางเลือกในการทำนิติกรรมสัญญาที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากความเจริญของสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญด้านเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตที่ทำให้การเสนอซื้อขายทำได้รวดเร็วและง่ายดายน่ากว่าสมัยก่อน นอกจากนี้การสนับสนุนให้มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจยังเป็นตัวผลักดันให้ผู้เยาว์เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในทางธุรกิจด้วย ซึ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อตัวผู้เยาว์เพราะเป็นกลุ่มผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง และความใกล้ชิดกับเทคโนโลยีนี้เอง ย่อมง่ายที่จะเข้าถึงสินค้าและบริการมากมายบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งการทำนิติกรรมออนไลน์นั้นเป็นกิจกรรมที่ผู้เยาว์ใช้ในโลกออนไลน์โดยที่การระบุตัวตนในโลกออนไลน์นั้นทำได้ยาก หรือบางครั้งก็เป็นข้อมูลปลอม การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้จึงมีความเสี่ยงและต้องระมัดระวังมาก นอกจากนี้ หากมองในมุมของปรัชญาปัจเจกชนนิยม ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ก็ต้องเข้าใจว่า ผู้เยาว์ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการทำนิติกรรมสัญญาได้ไม่ต่างจากบุคคลทั่วไป การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์จึงควรเป็นไปตามหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยทั่วไปของปัจเจกชน และควรคำนึงถึงผลกระทบต่อคู่สัญญาที่ทำนิติกรรมกับผู้เยาว์โดยสุจริตและอาจต้องเสียหายหากมีการบอกล้างนิติกรรมนั้น แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้เยาว์ที่อ่อนวัยและยังไม่สามารถจัดการงานของตนเองได้ก็ยังคงจำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบได้เช่นกัน

ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาและการจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย เพื่อจะสามารถเข้าใจและปรับใช้หลักกฎหมายให้เข้ากับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคตด้วย

2. ที่มาของกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา และข้อจำกัดความสามารถ ของผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมสัญญา

อย่างที่ทราบกันว่านิติกรรมสัญญา เป็นเครื่องมือที่เราใช้เพื่อผูกสัมพันธ์กับบุคคลหรือทรัพย์สิน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในทางกฎหมาย เช่น ก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือ ระวังซึ่งสิทธิ โดย ‘นิติกรรม’ นั้นจะมีความหมายถึงความเคลื่อนไหวในสิทธิ ทั้งแบบนิติกรรมฝ่ายเดียว หรือนิติกรรมสองฝ่ายก็ได้ แต่ ‘สัญญา’ นั้นจะต้องเป็นกรณีกการทำนิติกรรมสองฝ่ายเท่านั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการผูกพันนิติสัมพันธ์เหล่านี้อาจศึกษาได้จากหลักคิดที่อยู่เบื้องหลังกฎหมายดั้งเดิม โดยเฉพาะกฎหมายของชาวโรมันซึ่งได้บัญญัติหลักของบุคคลและสัญญาไว้อย่างชัดเจน และกลายเป็นต้นแบบของกฎหมายสัญญาที่ยังมีผลบังคับใช้ในกฎหมายปัจจุบัน

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับที่มาของการทำนิติกรรมสัญญา

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า นิติกรรม และ สัญญา นั้นมีนิยามที่ต่างกัน เนื่องจากสัญญาทุกชนิดนั้นถือได้ว่ามีลักษณะของนิติกรรมด้วยเสมอ แต่นิติกรรมบางประเภทก็ไม่ถือว่าเป็นสัญญา โดยมีวิธีแยกความแตกต่างที่ง่ายที่สุดคือ สัญญานั้นต้องประกอบไปด้วยนิติกรรมสองฝ่ายเสมอ เช่น สัญญาซื้อขาย, สัญญาแลกเปลี่ยน, สัญญาเช่า หรือสัญญาให้ เป็นต้น ในสมัยกฎหมายโรมันนั้น นิติกรรมสัญญามีความแตกต่างจากยุคปัจจุบันอยู่บ้าง ซึ่ง ศ.ดร. ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์ ได้กล่าวว่า³ “กฎหมายโรมันรู้จักนิติกรรมเฉพาะที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วเท่านั้น คือ ต้องมีลักษณะที่เป็นรูปธรรม, เป็นนิติกรรมที่มีชื่อ และต้องทำตามแบบ ซึ่งต่างจากนิติกรรมปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นนามธรรมที่รวมเอาการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ยืนอยู่บนหลักอิสระทางแพ่งและสามารถก่อผลในทางกฎหมายได้ตามความปรารถนาของผู้ทำนิติกรรม เช่น มาตรา 149 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย” ในขณะที่สัญญานั้นเป็นสิ่งที่คนโรมันให้ความสำคัญมากกว่า ในฐานะที่สัญญาเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดหนี้ผูกพันระหว่างคู่กรณี ซึ่งแนวคิดนี้มาจากหลักเรื่องบ่อเกิดแห่งหนี้ 4 ประเภทในตำราวางพื้นฐานที่ใช้ศึกษากฎหมายในสมัยโรมัน (Institutes) ของจัสติเนียน⁴ กฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาของชาวโรมันได้ถูกพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง จนเข้าสู่ยุคของการจัดทำประมวลกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ซึ่งเริ่มต้นที่ประเทศฝรั่งเศสได้จัดทำประมวลกฎหมายแพ่ง โดยนำโครงสร้างแบบที่เรียกว่า “ประมวลกฎหมายจัสติเนียน” (Corpus Juris Civilis) ของกฎหมายโรมันมาใช้ และประเทศเยอรมันก็

³ ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2559), 171-172.

⁴ มุนินทร์ พงศาปาน, ระบบกฎหมายซีวิลลอว์: จากกฎหมายสิบสองโต๊ะสู่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562), 122.

นำมาปรับปรุง โดยมีการแบ่งโครงสร้างของบัญญัติให้มากขึ้น ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบให้กับ การแบ่งบรรพของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย⁵ ข้อสังเกตคือในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น นำกฎหมายลักษณะสัญญามาเป็นบัญญัติ ไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ เป็นการแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่ง ซึ่งต่างจาก ประเทศไทยที่รวมเป็นประมวลกฎหมายเล่มเดียวกัน

สำหรับหลักทั่วไปของกฎหมายลักษณะสัญญาซึ่งมีรากฐานมาตั้งแต่สมัยโรมัน และ ยังมีผลมาถึงปัจจุบัน มีตัวอย่างดังนี้

2.1.1 หลักอิสระในทางแพ่งและหลักเสรีภาพในการทำสัญญา

การทำนิติกรรมสัญญานั้น เกิดจากความตั้งใจที่จะก่อให้เกิดผลในทางกฎหมาย ความตั้งใจนี้ จึงต้องเกิดขึ้นโดยอิสระ ไม่ถูกบีบบังคับให้ต้องกระทำ หลักอิสระในการแสดงเจตนา ในการใช้สิทธิทางแพ่งนี้ หรือเรียกว่า หลักอิสระในทางแพ่ง (Private Autonomy) ศ.ดร.ศรินทร์ทิพย์ โสติดิพันธุ์ ได้นิยามว่าหมายถึง “อำนาจของเอกชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตทางกฎหมาย ของตนเองด้วยตนเอง ทั้งในทางส่วนตัวและในทางทรัพย์สินในทางส่วนตัว อาจเป็นเรื่องการ สมรส การหย่า ในทางทรัพย์สินอาจเป็นการซื้อขาย การให้ แลกเปลี่ยน ซึ่งสามารถจัดการโดย ใช้นิติกรรมสัญญา” ความมีอิสระกับหลักเสรีภาพในการทำนิติกรรมนั้น มักถูกนิยามให้ใช้ควบคู่ กันไป และมีลักษณะที่กว้างและยืดหยุ่นมาก การใช้หลักอิสระหรือเสรีภาพในการทำนิติกรรม จึงแสดงออกได้ตั้งแต่ การคิดและตัดสินใจกระทำนิติกรรม, การเลือกทำนิติกรรมด้วยตนเองหรือ ใช้ตัวแทน, การกำหนดเนื้อหาในนิติกรรม, การทำนิติกรรมในประเภทที่แตกต่างจากที่กฎหมาย กำหนด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความมีอิสระนี้ก็มิใช่ขอบเขตของการใช้เช่นกัน คือต้องกระทำภายใน กรอบของกฎหมายและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมถึง การถูกจำกัดขอบเขตเพื่อมิให้ลูกล้ำก้ำงายขอบเขตทางกฎหมายของบุคคลอื่น ในยุคสมัย ต่อมาที่สำนักความคิดกฎหมายธรรมชาติได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดแนวคิด แบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล อันเป็นสิ่งที่นักกฎหมายให้ความสำคัญและนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของ หลาย ๆ ประเทศ และในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่เกิดระบบเศรษฐกิจแบบการค้าเสรี ถึงกับกล่าวว่ กฎเกณฑ์ที่ดีที่สุดที่สังคมควรมี คือกฎเกณฑ์ที่คู่สัญญามีความเท่าเทียมกันและเป็นผู้ตกลง กันเอง โดยถือว่ากฎเกณฑ์ที่ตกลงกันได้นั้นเป็นกฎเกณฑ์อันหนึ่งที่เกิดจากเจตนาที่ให้อยู่บังคับ

⁵ โครงสร้างของ Corpus Iuris Civilis จะแบ่งเป็น 3 บรรพ ได้แก่ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล บรรพ 2 ว่าด้วย ทรัพย์สินและการได้มาซึ่งทรัพย์สิน และบรรพ 3 ว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แบ่งเป็น 5 บรรพ ได้แก่ 1 บทบัญญัติทั่วไป 2 หนี้ 3 ทรัพย์สิน 4 ครอบครัว และ 5 มรดก (อ่านเพิ่มเติมใน มุนินทร์ พงศาปาน, ระบบกฎหมายซีวิลลอว์: จากกฎหมายสิบสองโต๊ะสู่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, 197-203)

แก่กรณีของตนโดยเฉพาะ ซึ่งจะเป็นกฎเกณฑ์ที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่เอกชนด้วยตนเอง แนวคิดนี้นำไปสู่หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาที่ให้ผู้กรณีมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการทำสัญญา โดยรัฐจะเข้าไปเกี่ยวข้องเฉพาะกรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะเท่านั้น⁶

2.1.2 หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา

เมื่อบุคคลได้แสดงเจตนาโดยมาจากความอิสระและเสรีภาพในการเข้าทำสัญญาแล้ว เจตนาที่ย่อมได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายเพื่อให้การบังคับได้ตามเจตนาที่ได้แสดงออกไป หรือกล่าวได้ว่ามีหนี้ที่เกิดขึ้นตามสัญญานั้นแล้ว ลูกหนี้จะอ้างในภายหลังว่าตนเองเป็นฝ่ายเสียเปรียบหรือได้รับความยุติธรรมจากสัญญาที่ตนสมัครใจกระทำไปไม่ได้⁷ ตามหลักนี้ถือว่า เจตนาของแต่ละบุคคลนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวของมันเอง ดังนั้นเมื่อแสดงเจตนาออกไปแล้วก็ย่อมต้องผูกพันตามเจตนาที่ได้ตกลงไป ซึ่งเจตนาเอนกที่เป็นตัวก่อให้เกิดสัญญา กำหนดเนื้อหาของสัญญาและผลของสัญญา และเนื่องจากในสมัยแรกๆ กฎหมายโรมันให้ความสำคัญกับวิธีการในการสื่อเจตนาหรือแบบของสัญญามากกว่าเจตนาภายใน เนื่องจากความคิดภายในของผู้แสดงเจตนาที่ยากที่จะคนนอกจะรู้ได้ ดังนั้นลัทธิการที่ผู้ทำนิติกรรม ‘ต้องการ’ อะไร ยังไม่เพียงพอให้เกิดผลทางกฎหมายได้ ต้องมีการสื่อแสดงเจตนาโดยกระทำการบางอย่างหรือมีการเปล่งวาจาด้วยคำพูดบางคำ จนกระทั่งภายหลังที่การค้ามีความก้าวหน้าจึงมีความจำเป็นต้องลดความยุ่งยากของแบบพิธีและให้ความสำคัญกับเจตนาแท้จริงมากขึ้น⁸ ต่อมาจึงได้เกิดทฤษฎีที่แบ่งแยกเรื่องของการแสดงเจตนาออกจากเจตนาภายใน และมีการกำหนดผลของการแสดงเจตนาที่ไม่ตรงกับต้องการภายในเป็นโมฆะหรือโมฆียะแล้วแต่กรณี ในยุคของสำนักความคิดปัจเจกนิยม ที่มีรากฐานความคิดว่า กฎหมายถูกกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลแต่ละคน เจตนาของบุคคลที่จะทำนิติกรรมสัญญาจึงเป็นสิ่งที่กฎหมายต้องคุ้มครองด้วยเช่นกัน

2.1.3 หลักความสามารถ

การทำสัญญาของชาวโรมันถือเป็นการใช้สิทธิอย่างหนึ่ง ดังนั้นหากคู่สัญญาไม่อาจใช้สิทธิได้ ก็ถือว่าไม่มีความสามารถ (Capacity) ในการทำนิติกรรม หลักความสามารถของชาวโรมันมาจากกฎหมายลักษณะบุคคลที่มาจากการกำหนดสถานะของบุคคล (Status) ที่แตกต่างกัน ในตำรากฎหมายเบื้องต้น (Institutiones) ของจัสติเนียนได้ จะยอมรับการมีสถานะบุคคลที่

⁶ ดารพร เตชะกำพูน, *หลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), 6.

⁷ คำกล่าวนี้มาจากข้อความของ Kant ในหนังสือ Doctrine du Droit ที่ว่า “เมื่อบุคคลตกลงในเรื่องใดที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น กรณีเป็นไปได้เสมอว่าอาจเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรม แต่ความไม่ยุติธรรมจะไม่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นตกลงสิ่งใดเพื่อตัวของเขาเอง” อ้างโดย ดารพร เตชะกำพูน, *หลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา*, 7.

⁸ ศนันทกรณ โสติพิพันธุ์, *คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน*, 98-102.

สมบูรณ์ได้ต่อเมื่อมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ เสรีภาพ (Libertas หรือ Status Libertis) คือการไม่เป็นทาส, ความเป็นราษฎรโรมัน (Civitas หรือ Status Civitatis) คือไม่ใช่คนต่างด้าว และการมีครอบครัว (Familia หรือ Status Familiae) คือการเป็นสมาชิกของครอบครัวโรมัน⁹ การกำหนดสถานะให้เป็นบุคคลตามกฎหมายโรมันนั้น ส่งผลต่อการมีสิทธิตามกฎหมาย รวมถึงหน้าที่ต่าง ๆ ในทางสังคมด้วย ซึ่งสิทธิที่สำคัญในทางแพ่งได้แก่ การทำนิติกรรมหรือการการทำธุรกิจค้าขาย เป็นต้น และโดยทั่วไปแล้วสถานะของคนโรมันนั้น อาจสูญเสียไปหรือได้รับมาก็ได้ ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้ที่ปกครองบุคคลนั้น เช่นนายทาสปลดสถานะความเป็นทาสโดยทำเป็นพินัยกรรม หรือหัวหน้าครอบครัวปลดปล่อยบุตรผู้เยาว์ให้เป็นอิสระทางกฎหมายเอกชน ส่วนการเริ่มต้นการมีสภาพบุคคล กฎหมายโรมันให้เริ่มตั้งแต่เกิด และสิ้นสุดลงเมื่อเสียชีวิต¹⁰ แต่มีบทบัญญัติที่เพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ของทารกในครรภ์ โดยอาจถือว่าเด็กอาจได้รับมรดกได้ ถ้าบิดาเสียชีวิตระหว่างการปฏิสนธิและการเกิดของเด็ก ซึ่งมีอิทธิพลต่อบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

2.2 ที่มาของการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์

จากที่ได้อธิบายไปเบื้องต้นว่า บุคคลที่จะใช้สิทธิในการทำนิติกรรมสัญญาได้ตามกฎหมายโรมัน ต้องมีสถานะที่สมบูรณ์ตามกฎหมายโรมัน คือ มีเสรีภาพ, มีสถานะของพลเมืองโรมัน และมีสถานะทางครอบครัวโรมัน อย่างไรก็ตาม กฎหมายโรมันไม่ได้ถือว่าทุกคนที่มีสภาพบุคคลจะถือเป็นบุคคลธรรมดาตามกฎหมาย (Personal) เนื่องจากบุคคลนั้นอาจมีสถานะเป็นทาสหรือเป็นคนต่างด้าว ซึ่งหมายความว่าบุคคลเหล่านั้นอาจมีความหมายเป็นเพียงทรัพย์สิน คือมีหน้าที่ แต่ไม่มีสิทธิตามกฎหมาย¹¹ ส่วนบุตรของชาวโรมันนั้นแม้จะถือว่าเป็นพลเมืองเช่นกัน แต่ตามกฎหมายโรมันได้แบ่งเรื่องของการมีสิทธิและการใช้สิทธิออกจากกัน หมายความว่าแม้บุคคลหนึ่งจะเกิดมาแล้วมีชีวิตรอด มีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์ และแม้จะมีสถานะครบ 3 ประการตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ยังอาจถูกจำกัดสิทธิได้ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กฎหมายโรมันกำหนด¹² โดยหนึ่งในเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลถูกจำกัดสิทธิก็คือเรื่องของอายุนั่นเอง

การจำกัดความสามารถของบุคคลด้วยเรื่องของอายุนี้ ศ.ดร.ศันท์ภรณ์ โสติพิพันธุ์ ได้อธิบายว่า “ชาวโรมันถือการพัฒนาทางเพศมาพร้อมกับการพัฒนาทางสติปัญญา ดังนั้น

⁹ ประชุม ใจมฉาย, *หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), 85.

¹⁰ *เรื่องเดียวกัน*, 89.

¹¹ ประชุม ใจมฉาย, *กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น: จารัตโรมันและแอ่งไกลแซกซอน*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), 55.

¹² ข้อจำกัดอื่น ๆ ได้แก่ ข้อจำกัดด้วยชื่อเสียง, ด้วยอำนาจของเจ้านี่, เพราะตกเป็นเชลยสงคราม ฯลฯ อ่านเพิ่มเติมใน ศันท์ภรณ์ โสติพิพันธุ์, *คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน*, 61.

คนที่จะมีความสามารถในการใช้สิทธิได้ คือชายที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์แล้ว”¹³ ดังนั้น ผู้ที่ยังไม่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์หรือผู้เยาว์ ก็ต้องอยู่ภายใต้การดูแล และถูกจำกัดความสามารถบางประการ เช่น การสมรสหรือการทำพินัยกรรม ซึ่งความหมายของผู้เยาว์ยังถูกแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มที่เป็นทารกหรือเด็กเล็ก (Infantes) ซึ่งยังไม่สามารถแสดงความคิดของตนได้อย่างมีเหตุผล หรืออาจหมายถึงเด็กที่ยังไม่สามารถพูดได้ การกระทำต่าง ๆ จะมีผู้อนุบาล (Tutore) เป็นผู้ทำแทนกับกลุ่มของผู้เยาว์ที่โตเพียงพอจะดูแลทรัพย์สินของตนได้ (Infantia Maiores) หรือเรียกว่าผู้เยาว์ (Impubes) ซึ่งผู้เยาว์กลุ่มนี้อาจจะทำนิติกรรมที่เพิ่มพูนกองทรัพย์สินของตนได้ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัว (Patria Potestas) หรือหากไม่มีหัวหน้าครอบครัวก็ต้องอยู่ในการดูแลการดูแลของผู้อนุบาลด้วย (ผู้อนุบาลในที่นี้อาจมาจากญาติที่ใกล้ชิดที่สุดหรือได้รับการแต่งตั้งโดยหัวหน้าครอบครัวระบุในพินัยกรรมก่อนตาย¹⁴)

ในยุคของจักรพรรดิจัสติเนียน ได้กำหนดช่วงอายุของผู้เยาว์เพื่อเป็นการกำหนดความสามารถของบุคคล (Capacitas) ให้ชัดเจนขึ้น คือ

- 1) อายุต่ำกว่า 7 ปี ถือว่าขาดความสามารถในการใช้สิทธิโดยสิ้นเชิง
- 2) ชายอายุระหว่าง 7-14 ปี และ หญิงอายุระหว่าง 7-12 ปี ถือว่ามีความสามารถอย่างจำกัด
- 3) ชายอายุระหว่าง 14 – ก่อน 25 ปี และ หญิงอายุระหว่าง 12 – ก่อน 25 ปี อยู่ในความดูแลของผู้อนุบาล

สำหรับผู้ที่สามารถเป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องเป็นผู้ชายที่มีอายุสูงสุดในครอบครัว และมีอายุครบ 25 ปี¹⁵ ดังนั้นตามกฎหมายโรมัน หัวหน้าครอบครัวเท่านั้นที่ถือว่ามีความสมบูรณ์เป็นบุคคลผู้มีความสามารถโดยสมบูรณ์ตามกฎหมาย ส่วนการใช้อำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัวนั้น ครอบครัวทั้งในด้านอำนาจเหนือชีวิตและร่างกายของคนในครอบครัว และอำนาจเหนือทรัพย์สินทั้งหมดในครอบครัว¹⁶ กล่าวโดยสรุปคือ ในหนึ่งครอบครัวจะมีหัวหน้าครอบครัว ซึ่งมีสถานะเป็นบุคคลที่สมบูรณ์เพียงผู้เดียว สมาชิกในครอบครัวที่เหลือไม่ถือเป็นบุคคลธรรมดาตามกฎหมายครอบครัวโรมัน ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวอาจลงโทษ, ขาย, ยกคนในครอบครัวให้สมรสกับผู้อื่น หรือยกคนในครอบครัวให้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่น รวมถึงการปลดปล่อยบุตรให้มีอิสระในการทำนิติกรรมสัญญาบางประการก็ได้ (Emancipation) ส่วนทรัพย์สินใน

¹³ AA.VV., *Istituzioni di Diritto Romano III edizione* (Simone: Napoli, 1985), 60-65, อ้างถึงใน ศนันท์ภรณ์ ไสตติพันธ์, *คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2559), 61.

¹⁴ *เรื่องเดียวกัน*, 66.

¹⁵ ประทุม ใจมฉาย, *กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น: จารัตโรมันและแองโกลแซกซอน*, 55.

¹⁶ *อ่านเพิ่มเติมใน, เรื่องเดียวกัน*, 57-59.

ครอบครัวนั้นถือว่าเป็นของหัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินใด ๆ ไม่ได้เลย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายลักษณะบุคคลของชาวโรมัน (Jus Civile) แล้ว ถือว่า หัวหน้าครอบครัวเท่านั้นที่เป็นผู้มีความสามารถในการมีสิทธิตามกฎหมายอย่างเต็มที่ สำหรับบุคคลอื่น ๆ ที่เป็นเพศชายในครอบครัวจะไม่มีความสามารถเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินใด ๆ

จะเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะบุคคลของโรมันนอกจากมีการกำหนดสถานะในทางสังคม เช่น ผู้เป็นพลเรือน คนต่างด้าว และทาส ยังมีการกำหนดสถานะของผู้เยาว์และผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุตามเกณฑ์ที่กำหนด¹⁷ ซึ่งมีประโยชน์ทั้งในด้านการคุ้มครองดูแลและการกำหนดสิทธิบางประการของผู้เยาว์ด้วย การกำหนดสถานะและเกณฑ์อายุของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันนี้ ยังปรากฏให้เห็นในกฎหมายลักษณะบุคคลของหลายประเทศในปัจจุบันด้วย ประเด็นที่น่าสนใจต่อมาคือ การกำหนดเกณฑ์อายุของการบรรลุนิติภาวะในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน อันส่งผลให้ผู้เยาว์แต่ละประเทศถูกจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาในระดับอายุที่ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์นี้ หลักเกณฑ์ที่มองว่าผู้เยาว์ต้องอยู่ในการดูแลของบิดามารดาหรือผู้ปกครองก็ยังคงเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้สืบทอดมาแต่สมัยโรมัน เพียงแต่แนวคิดในการจำกัดความสามารถนี้ได้เปลี่ยนไปในลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์มากขึ้น ตามแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งนิยามของการ “จำกัดความสามารถของผู้เยาว์” กับ “การคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์” ก็มีจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน รวมถึง การกำหนดอายุของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ก็ทำให้เกิดประเด็นปัญหาที่อาจกระทบต่อความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ในโลกยุคปัจจุบันได้ อันจะได้อธิบายถึงในหัวข้อต่อไป

2.3 การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมสัญญาตามกฎหมาย

หลักการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์นั้น ถูกบัญญัติมาตั้งแต่สมัยของกฎหมายโรมัน จึงค่อนข้างมีอิทธิพลกับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ อย่างประเทศฝรั่งเศส, เยอรมัน และ ญี่ปุ่น ซึ่งหลักของการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ในกลุ่มประเทศเหล่านี้ต่างมีความ

¹⁷ ในเรื่องเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของชาวโรมันนั้น ศ.ดร.ประชุม ใจมฉาย ได้อธิบายไว้ว่า นักนิติศาสตร์โรมันมีความเห็นไม่ตรงกันว่า ภาวการณเป็นผู้เยาว์จบสิ้นลงเมื่อใด โดยสำนัก Sabinus ให้พิจารณาจากสภาพร่างกายว่ามีพัฒนาการอยู่ในวัยเจริญพันธุ์แล้วหรือไม่ ขณะที่สำนัก Proculian เสนอให้ถือว่าชายบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 14 ปี หญิงอายุครบ 12 ปี ในที่สุดก็ตกลงกันได้ว่าคนจะบรรลุนิติภาวะเมื่อชายอายุครบ 14 ปี หญิงอายุครบ 12 ปี (ประชุม ใจมฉาย, *กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น: จารีตโรมันและแอ่งไกลแซกซอน*, 69.) แต่ในคำอธิบายของศ.ดร. ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์ ได้กล่าวว่า หากผู้เยาว์เจริญเติบโตต่อมาจนอายุครบ 25 ปีบริบูรณ์จึงจะเรียกได้ว่าบุคคลนั้นบรรลุนิติภาวะ และมีความสามารถในการใช้สิทธิโดยสมบูรณ์ (ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์, *คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน*, 65.) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การบรรลุนิติภาวะของชาวโรมันน่าจะใช้เกณฑ์อายุ 25 ปี เนื่องจาก การมีสภาพบุคคลที่สมบูรณ์ในกฎหมายโรมัน จะต้องมิวัยวุฒิที่ อายุ 25 ปีด้วย

คล้ายคลึงกัน และประเทศไทยก็รับหลักการเหล่านี้มาบัญญัติไว้ในกฎหมายด้วย โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย บัญญัติหลักที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ คือ

1) ผู้เยาว์ หมายถึง ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คืออายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ไม่อาจทำนิติกรรมได้โดยลำพัง ผลของการทำนิติกรรมโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมนี้จะตกเป็นโมฆียะ

2) ข้อยกเว้นที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมแล้วมีผลสมบูรณ์ โดยต้องได้รับความยินยอม

2.1) นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำโดยได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนทำนิติกรรม เช่น การได้รับความยินยอมก่อนที่จะทำนิติกรรม อาจเป็นการอนุญาตเป็นกรณีๆ ไป ตามมาตรา 21, การยินยอมให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินเพื่อการอันใดอันหนึ่งอันได้ระบุไว้ ผู้เยาว์จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นเป็นประการใดภายในขอบของการที่ระบุไว้นั้นก็ได้ตามใจสมัคร อนึ่ง ถ้าได้รับอนุญาตให้จำหน่ายทรัพย์สินโดยมิได้ระบุไว้เพื่อการอันใด ผู้เยาว์ก็จำหน่ายได้ตามใจสมัคร ตามมาตรา 26 หรือ การยินยอมให้ผู้เยาว์ในการประกอบธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น หรือในการทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงานได้ กรณีนี้ในความสัมพันธ์กับการประกอบธุรกิจหรือการจ้างแรงงานตามวรรคหนึ่งให้ผู้เยาว์มีฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว ตามมาตรา 27

2.2) นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำโดยไม่ได้รับความยินยอมก่อน แต่มีการให้สัตยาบันในภายหลัง

3) ข้อยกเว้นที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมแล้วมีผลสมบูรณ์ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม

3.1) นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์ได้สิทธิหรือหลุดพ้นจากหน้าที่ (มาตรา 22)

3.2) นิติกรรมที่เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้เยาว์ (มาตรา 23)

3.3) นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำเป็นเรื่องสมแก่ฐานานุรูปและความจำเป็นในการดำรงชีพของผู้เยาว์ (มาตรา 24)

3.4) นิติกรรมทำพินัยกรรมได้ตั้งแต่อายุ 15 ปี (มาตรา 25)

ข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้นเมื่อบังคับใช้ข้อยกเว้นในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ เช่น ปัญหาการตีความของมาตรา 24 คือ คำว่า “เป็นการสมแก่ฐานานุรูปแห่งตน” และ “การอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร” เนื่องจากการตีความคำว่าฐานานุรูปแห่งตนนี้ มีข้อถกเถียงว่าควรพิจารณาจากฐานะของผู้เยาว์ หรือควรพิจารณาฐานะของผู้แทนโดยชอบธรรมประกอบด้วย และ ความจำเป็นในการดำรงชีพ ควรมิชอบเขตเพียงใด จะพิจารณาเมื่อใด และจะถือว่าการ

ทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้นเป็นกรณีที่เป็นในการดำรงชีพด้วยหรือไม่ หรือในกรณีมาตรา 26 ที่บัญญัติว่า การอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สิน หากมิได้ระบุเพื่อการอันใด ผู้เยาว์ก็จำหน่ายได้ตามใจสมัคร จะหมายความว่ารวมถึงกรณีที่ให้เงินแก่ผู้เยาว์เพื่อให้นำไปใช้จ่ายตามใจสมัครหรือไม่ และหากผู้เยาว์นำเงินนั้นไปซื้อสิ่งที่เกินฐานะานุรูปและความจำเป็น บิดามารดาก็จะไม่สามารถบอกล้างนิติกรรมนั้นตาม 24 ใช่หรือไม่

นอกจากนี้ การทำสัญญาออนไลน์ในปัจจุบัน ก็สามารถทำได้สะดวกและรวดเร็วมาก ผู้เยาว์ที่ใช้คอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือที่สามารถออนไลน์ได้ ก็สามารถเข้าทำสัญญาได้อย่างรวดเร็ว โดยที่บิดามารดาเข้ามายุติการทำธุรกรรมของผู้เยาว์ได้ยากมากขึ้น ทำให้ผู้เยาว์มีความเสี่ยงที่จะถูกเอารัดเอาเปรียบหรือตกเป็นเหยื่อจากกลุ่มมิจฉาชีพได้

ในกฎหมายของโรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ สามารถสรุปหลักที่สำคัญในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ออกมา ได้ดังนี้

1) การกำหนดว่าผู้เยาว์เป็นบุคคลที่ไร้ความสามารถในการทำนิติกรรม (Lack of capacity)

ดังที่อธิบายข้างต้นว่ากฎหมายลักษณะบุคคลของโรมันนั้น ให้สิทธิที่สมบูรณ์แก่หัวหน้าครอบครัวเท่านั้น สมาชิกคนอื่นในครอบครัวโดยเฉพาะผู้เยาว์ จะไม่สามารถใช้สิทธิบางประการที่กฎหมายบัญญัติได้ รวมถึงการนิติกรรมสัญญาด้วย ลักษณะของการที่บุคคลหนึ่งมีสิทธิตามกฎหมายแต่ไม่สามารถใช้สิทธิได้ จึงถูกกำหนดมาตั้งแต่สมัยโรมัน ผู้เยาว์กลายเป็นบุคคลที่ไร้ความสามารถเพราะข้อจำกัดด้านอายุ และเมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมัน ก็มีการบัญญัติเรื่องการไร้ความสามารถของบุคคลไว้เช่นกัน ซึ่งหากพิจารณาตั้งแต่กฎหมายโรมัน จนถึงประมวลกฎหมายของทั้งสองประเทศจะเห็นว่า กฎหมายวางหลักว่าผู้เยาว์ไม่มีความสามารถในการนิติกรรมสัญญาเลย (เป็นหลักเบื้องต้น) เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส กำหนดไว้ในมาตรา 1123¹⁸ ว่า “บุคคลทุกคนสามารถเข้าทำสัญญาได้ เว้นแต่ผู้ที่ถูกประกาศว่าไม่มีความสามารถตามกฎหมาย” ซึ่งบุคคลที่ไร้ความสามารถตามกฎหมายของฝรั่งเศสก็มีความคล้ายคลึงกับไทย คือหมายถึงผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และผู้ที่วิกลจริต (sain d'esprit) ส่วนนิติกรรมสัญญาที่ผู้เยาว์สามารถกระทำได้มักถูกกำหนดให้เป็นข้อยกเว้น โดยกำหนดเป็นกฎหมายที่ยกเว้นเป็นพิเศษ เช่น การสมรส หรือ การกระทำที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน

¹⁸ French Civil Code Article 1123. “Any person may enter into a contract, unless he has been declared incapable of it by law..”

German Civil Code Section 106 “A minor who has reached the age of seven has limited capacity to contract under sections 107 to 113.”

การกำหนดให้ผู้เยาว์กลายเป็นคนไร้ความสามารถ ทำให้การทำนิติกรรมสัญญาใดๆ ก็ตามของผู้เยาว์ถูกกำหนดให้ไม่มีผลสมบูรณ์ ตกเป็นโมฆียะ หากต้องการกล่าวอ้างให้นิติกรรมสัญญานั้นสมบูรณ์ ก็ต้องนำข้อยกเว้นตามกฎหมายมาอธิบาย เช่น ผู้เยาว์ซื้อคอมพิวเตอร์โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ เว้นแต่ผู้เยาว์หรือผู้แทนโดยชอบธรรมจะกล่าวอ้างว่าผู้เยาว์ซื้อคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการเรียน เป็นการสมควรแก่ฐานานุรูปและความจำเป็นของผู้เยาว์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24 จึงจะทำให้สัญญาซื้อขายนี้สมบูรณ์

2. การกำหนดอายุของการเป็นผู้เยาว์

กฎหมายในเกือบทุกประเทศจะกำหนดความเป็นผู้เยาว์ด้วยเกณฑ์อายุ โดยมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือ มองว่าผู้เยาว์ที่อายุยังไม่ถึงตามเกณฑ์บรรลุนิติภาวะ มีความไร้เดียงสาและยังไม่สามารถแยกแยะถูกผิดได้ชัดเจน จึงยังไม่สามารถดูแลผลประโยชน์ของตนเองได้ในสังคมโบราณอาจใช้เรื่องความเจริญพันธุ์มาเป็นตัวกำหนดด้วย การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายโรมัน กำหนดไว้เมื่ออายุครบ 25 ปี แต่สำหรับการทำนิติกรรมสัญญานั้น อาจทำได้ตั้งแต่ผู้เยาว์อายุครบ 7 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เชื่อว่าผู้เยาว์มีความรู้หรือมีปัญญา อย่างน้อยในระดับที่สามารถฟังคำพูดเข้าใจ การทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์โรมันถูกกำหนดในกรณีที่ผู้เยาว์มีทรัพย์สินและมีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว (Sui Juris) เพราะไม่มีบิดาแล้ว แต่ผู้เยาว์ก็ไม่สามารถทำนิติกรรมได้เอง จะต้องมีการตั้งผู้อนุบาลเพื่อปกป้องทรัพย์สินและให้โอกาสการศึกษาแก่ผู้เยาว์ โดยใช้หลักกฎหมายแบบพ่อปกครองลูก (Paternal) การทำหน้าที่อนุบาลของผู้อนุบาลหรือผู้ปกครองมี 2 ลักษณะ¹⁹ คือ (1) เป็นพี่เลี้ยงดูแลกำกับให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมเอง หรือ (2) ผู้อนุบาลบริหารทรัพย์สินด้วยตนเอง

ผู้อนุบาลหรือปกครองจะมีหน้าที่ให้ความเห็นชอบในนิติกรรมนั้นเรียกว่า Auctoritatem Interponere หรือ Auctoritatis Interposition แปลว่าความยินยอมหรืออำนาจที่แทรกกลางระหว่างผู้เยาว์กับบุคคลที่สาม และเนื่องจากนิติกรรมมีผลผูกพันผู้เยาว์กับคู่กรณี อันเป็นภาระที่ผู้เยาว์อาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรืออาจขาดดุลพินิจ จึงต้องให้ผู้ปกครองหรือผู้อนุบาลเข้ามาดูแลการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ด้วย ซึ่งการให้ความเห็นชอบของผู้อนุบาลหรือผู้ปกครองนี้ถึงขนาดต้องปรากฏตัวในเวลาผู้เยาว์ทำนิติกรรมด้วย ซึ่งก็เท่ากับว่าผู้เยาว์ไม่ได้มีอำนาจในการทำนิติกรรมเลย

ปัจจุบัน แต่ละประเทศได้มีการกำหนดสถานะของผู้เยาว์โดยใช้เกณฑ์อายุที่แตกต่างกัน แต่โดยรวมแล้วจะอยู่ระหว่าง 18-21 ปี เนื่องจากผู้ที่ผ่านวัยในช่วงนี้ย่อมเจริญเติบโตและได้รับ

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 72-74.

การอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาแล้ว มีความสามารถและสติปัญญาเพียงพอที่จะดูแลและรับผิดชอบตนเองได้ การกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะนั้นขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของรัฐที่ต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งประเทศที่กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์ ได้แก่ประเทศ อังกฤษ, อเมริกา, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, จีน, ฮองกง, ลาว, มาเลเซีย, เวียดนาม, กัมพูชา เป็นต้น ประเทศที่กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ ได้แก่ประเทศ ญี่ปุ่น, เกาหลีใต้, ไต้หวัน, ไทย เป็นต้น และประเทศที่กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 21 ปีบริบูรณ์ ได้แก่ประเทศ สิงคโปร์

ในประเทศอังกฤษ ได้กำหนดให้บุคคลที่ยังอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ถือเป็น ผู้เยาว์ (Minors) โดยก่อนหน้านี้ประเทศอังกฤษเคยกำหนดเกณฑ์บรรลุนิติภาวะไว้ที่อายุ 21 ปี แต่ได้มีการลดอายุลงเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายครอบครัวในปี 1969²⁰ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดให้บุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์²¹ เช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ปัจจุบันได้มีการเสนอให้แก้ไขกฎหมาย โดยจะลดอายุของการบรรลุนิติภาวะเหลือ 18 ปี หากผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา ก็จะผลบังคับใช้ในเดือนกุมภาพันธ์ 2022 ซึ่งจะทำให้ผู้ที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์สามารถทำสัญญาต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดา²² ส่วนประเทศที่มีการกำหนดเกณฑ์บรรลุนิติภาวะไว้ที่อายุ 21 ปีบริบูรณ์ ก็ได้มีนักวิชาการได้ให้ความเห็นไว้ว่าการเป็นผู้ใหญ่นั้นจะต้องผ่านการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งจะช่วยเพิ่มการเรียนรู้สิทธิและความรับผิดชอบ ซึ่งการกำหนดอายุในเป็นผู้ใหญ่นี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง เช่น เมื่ออายุ 18 ปี สามารถขับรถได้, เมื่ออายุ 21 ปี สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรได้ สามารถทำนิติกรรม หรือออกเสียงโหวตได้ แต่จะสามารถรับบุตรบุญธรรมได้เมื่ออายุ 25 ปี²³

กรณีที่ต้องมีการตัดสินว่านิติกรรมสัญญาที่ผู้เยาว์ทำไปนั้นจะมีผลอย่างไร ประเทศอังกฤษให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาในการตัดสินคดี ซึ่งในคำพิพากษาของศาลในยุคแรก ๆ ตัดสินให้ผลของนิติกรรมมีทั้ง โหมะ, โหมะยะ และมีผลผูกพัน โดยพิจารณาจากความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นและผลประโยชน์ที่ผู้เยาว์จะได้รับ แต่เมื่อจำแนกแล้วจะพบว่าสัญญาที่เกี่ยวกับการ

²⁰ The Family Law Reform Act 1969.

²¹ Japan Civil Code. Section II Article 4 “The age of majority is reached when a person has reached the age of 20.”

²² Kyodo News, “Japan Gov’t to Lower Age of Adulthood from 20 to 18,” accessed March 13, 2018, <https://english.kyodonews.net/news/2018/03/0119e6187a8a-govt-oks-bill-to-lower-age-of-adulthood-from-20-to-18.html>.

²³ Adam Fayed, “Why is Singapore’s age of majority set at 21 years old, whereas Singapore’s age of contractual capacity set at 18 years old?,” last modified May 27, 2020, accessed April 13, 2018, <https://www.quora.com/Why-is-Singapores-age-of-majority-set-at-21-years-old-whereas-Singapores-age-of-contractual-capacity-set-at-18-years-old>.

ตั้งทนายความหรือตั้งตัวแทนของผู้เยาว์ซึ่งเกี่ยวกับคดีจะตกเป็นโมฆะ รวมถึงสัญญาที่มีลักษณะการมอบอำนาจและการทำสัญญาที่ให้ผู้เยาว์เป็นผู้ค้าประกัน แต่หากเป็นการตั้งตัวแทนทั่วไปอาจมีผลให้สัญญานั้นตกเป็นโมฆะ ที่อาจมีผลผูกพันผู้เยาว์ได้หากมีการให้สัตยาบัน อย่างไรก็ตามแนวโน้มของคำพิพากษาของศาลต่อนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ในภายหลังมักจะตัดสินให้เป็นโมฆีกรรม²⁴ สำหรับข้อพิจารณาที่ศาลอาจนำมาใช้ตัดสินผลของนิติกรรมสัญญาคือเรื่องสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ (Necessaries) ซึ่งต่างจากเรื่องความจำเป็น (Necessity) และมีความหมายกว้างกว่า เนื่องจากสิ่งจำเป็นนี้ไม่เพียงแต่รวมถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ แต่รวมถึงสินค้าหรือบริการที่จำเป็นสำหรับเรื่องทั่วไปของวัยเด็กด้วย หรือใกล้เคียงกับพื้นฐานการใช้ชีวิตและฐานะของผู้เยาว์ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องไม่ใช่สิ่งที่เป็นความฟุ่มเฟือย²⁵

นอกจากการบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือฝรั่งเศส ยังมีการยอมรับให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมสัญญาได้โดยสมบูรณ์ หากผู้เยาว์นั้นได้รับอนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือศาลให้ผู้เยาว์นั้นเป็นอิสระจากอำนาจปกครองของบิดามารดา แนวคิดนี้เรียกว่า “อิสรภาพหรือเสรีภาพของผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมสัญญา” (The concept of emancipation)²⁶ แนวคิดที่ให้ผู้เยาว์เป็นอิสระก่อนบรรลุนิติภาวะนี้ประเทศอังกฤษนำมาจากกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส โดยกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสกำหนดอายุของผู้เยาว์ที่สามารถเป็นอิสระจากครอบครัวได้โดยการแต่งงาน²⁷ หรือตั้งแต่อายุ 16 ปี โดยได้รับอนุญาตจากบิดามารดา²⁸ เมื่อผู้เยาว์ได้รับการประกาศอิสระจากศาลแล้ว ผู้เยาว์จะมีความสามารถในการดำเนินชีวิต รวมถึงการทำนิติกรรมสัญญา เลือกที่จะประกอบอาชีพ หรือย้ายที่อยู่อาศัยได้

ศาลของประเทศอังกฤษได้นำแนวคิดนี้ มาใช้ในการพิจารณานิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ด้วย นั่นคือ หากผู้เยาว์ไม่ได้แยกออกมาใช้ชีวิตอิสระ แต่ยังพึ่งพาการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ จากพ่อแม่ นิติกรรมสัญญาที่ผู้เยาว์เหล่านี้ได้ทำไปก็อาจถือว่าไม่ใช่สิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ

²⁴ Richard A. Lord, *Williston on Contracts* 4th, 9:5 Infants contracts are generally voidable not void, page 1-2 [Westlaw2017]

²⁵ Brian A. Blum, *Contracts: Examples & Explanations*, 4th ed. (Aspen Publisher: The United States of America, 2007), 456.

²⁶ *เรื่องเดียวกัน*, 457, อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า การตีความหมายของ หลักอิสรภาพของผู้เยาว์ (The concept of emancipation) เป็นเรื่องยาก เพราะแม้แต่ศาลเองก็ตีความ ไปสองทาง คือ

1. อย่างแคบ คือให้ ผู้เยาว์มีอิสระเฉพาะเรื่อง สมรส กับ การสมัครเป็นทหาร (military enlistment)
2. กว้างกว่านั้น ขยายว่าผู้เยาว์มีอิสระเรื่องอื่น ๆ ด้วย แต่ก็ไม่มีข้อยุติว่าขอบเขต แค่นี้ เพียงไร

²⁷ French Civil Code Article 476. “A minor is emancipated as a matter of right by marriage.”

²⁸ French Civil Code Article 47. “A minor, even unmarried, may be emancipated when he has reached the full age of sixteen years.....”

ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่มีผู้เยาว์อาศัยอยู่ที่บ้านหรือได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว แม้ว่าสินค้าหรือการบริการที่คนอื่น ๆ มองว่าจำเป็นต่อการใช้ชีวิต อาจจะถูกประเมินว่าไม่ใช่สิ่งจำเป็นก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น ในคดี Webster St.Partnership v. Sheridan, 368 N.W. 2d 439 (Neb.1985) ศาลถือว่าสัญญาเช่าอพาร์ทเมนต์ที่ไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับผู้เยาว์ เพราะผู้เยาว์สามารถที่จะย้ายกลับไปอาศัยกับพ่อแม่ที่บ้านเมื่อใดก็ได้ที่ต้องการ²⁹

ข้อสังเกต ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและสังคมของเด็กวัยรุ่นในประเทศอังกฤษหรือยุโรปกับเด็กวัยรุ่นของไทยที่เห็นได้ชัดคือ เด็กวัยรุ่นในต่างประเทศนั้นสามารถแยกตัวออกมาจากครอบครัว เพื่อใช้ชีวิตอิสระด้วยตนเองได้หากพ่อแม่ให้ความยินยอม การใช้ชีวิตด้วยตัวเองของเด็กเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากสังคมจนกลายเป็นเรื่องปกติ ดังนั้นจึงเปรียบเทียบกับสังคมไทยได้ยาก แต่หากพิจารณาจากความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน วัยรุ่นในสังคมไทยก็มีความรู้และความคิดที่ค่อนข้างก้าวหน้า มีความสามารถเพียงพอจะรับผิดชอบตนเองได้ ทำให้การใช้ชีวิตของเด็กวัยรุ่นไทยไม่ต่างจากผู้ใหญ่มากนัก โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีค่าครองชีพสูง เด็กบางคนอาจต้องเรียนไปด้วยทำงานไปด้วย หรือบางคนอาจจะเลือกออกมาประกอบอาชีพเลยก็ได้ การกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะที่อายุ 20 ปีบริบูรณ์ เป็นการจำกัดสิทธิและความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ อาจทำให้ผู้เยาว์เสียประโยชน์ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อคู่สัญญาในเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญาด้วย ซึ่งจะได้อธิเคราะห์ไว้ในหัวข้อต่อไป

3. ผลกระทบในเรื่องการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ ในการทำนิติกรรมสัญญา

จากแนวคิดและที่มาของเรื่องสิทธิของบุคคล, ที่มาของการทำนิติกรรมสัญญา และข้อจำกัดในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ ผู้เขียนเห็นว่าการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมนี้ ส่งผลกระทบต่อตัวผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรม และคู่สัญญา 3 ประการ ดังนี้

3.1 ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้เยาว์

ในกฎหมายโรมันที่เป็นต้นแบบให้มีเรื่องการจำกัดสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกฎหมายโรมันไม่ได้มองผู้เยาว์เป็นบุคคลเหมือนอย่างกฎหมายปัจจุบัน เพราะผู้เยาว์ต้องอยู่ในอำนาจของบิดาหรือผู้อุปถัมภ์อย่างเด็ดขาด ถึงขนาดถูกบิดาขับไล่หรือขายออกไปเป็นทาสได้ ทั้งทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ผู้เยาว์ได้มาก็ต้องถือว่าเป็นของหัวหน้า

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 456-457.

ครอบครัวยุเยาว์ในกฎหมายโรมันจึงถูก “จำกัด” ในสิทธิและกลายเป็นบุคคลที่ไร้ความสามารถ ต่อมาหลักนี้ได้รับการสืบทอดในระบบประมวลกฎหมายแพ่ง ทำให้ปรากฏหลักที่จำกัดความสามารถของผู้เยาว์ด้วย เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 19 ที่บัญญัติว่า “ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นนั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” เป็นการวางหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้เยาว์ไม่สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้ นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำหากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ การจำกัดความสามารถนี้แม้ว่าจะเข้าใจได้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองตัวผู้เยาว์จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการทำนิติกรรมสัญญา แต่หากอธิบายด้วยหลักพื้นฐานของปัจเจกชนนิยมที่ให้มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเพศใดหรือวัยใดต่างก็มีสิทธิเสรีภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเท่าเทียมกันทั้งหมด มาใช้พิจารณาหลักนี้ ก็ต้องถือว่ากระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เยาว์อยู่นั่นเอง

ในเรื่องการจำกัดสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เยาว์นี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าการคุ้มครองตัวผู้เยาว์ที่อ่อนด้อยด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญานั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นแน่นอนอยู่แล้ว เพราะผู้เยาว์ที่พลัดพลั้งทำนิติกรรมสัญญาไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น ในกรณีนี้ที่ผู้เยาว์ซื้อไอเทมในเกมส์ด้วยเงินของผู้ปกครองเป็นจำนวนกว่าสองแสนบาท³⁰ ก็ส่งผลเสียหายต่อตัวผู้เยาว์และผู้ปกครองอย่างมาก การจำกัดสิทธิของผู้เยาว์ที่อ่อนวัยเหล่านี้ ย่อมมีประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์มากกว่า แต่ผลกระทบของการจำกัดสิทธินี้จะส่งผลต่อผู้เยาว์ที่เติบโตมากพอจนมีวุฒิภาวะในระดับหนึ่ง เช่น ผู้เยาว์ที่อยู่ในวัยอุดมศึกษาหรืออายุประมาณ 18 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ทำให้ไม่อาจตัดสินใจทำนิติกรรมสัญญาได้โดยอิสระ ผู้เขียนจึงเห็นว่า การกำหนดให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมสัญญาได้โดยสมบูรณ์ เมื่ออายุครบ 20 ปี เป็นการจำกัดสิทธิแบบเหมารวมช่วงอายุไปทั้งหมด ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

3.2 ผลกระทบต่อสิทธิของผู้เยาว์แบบเหมารวม เพราะการกำหนดช่วงอายุของการบรรลุนิติภาวะที่แตกต่างกัน

การกำหนดช่วงอายุ 20 ปีบริบูรณ์เพื่อให้บรรลุนิติภาวะนั้น ส่งผลกระทบต่อผู้เยาว์กลุ่มใหญ่เพราะหากพิจารณาถึงช่วงวัยที่ผู้เยาว์มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ แล้ว จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันอย่างยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น อายุ 15 ปีบริบูรณ์ สามารถสมัครทำงานได้³¹,

³⁰ “แม่ซื้อ! ลูกซื้อเพชรคึกกรัน เจอบิล 2 แสน,” *ข่าวไทยรัฐออนไลน์*, สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2562, <https://www.thairath.co.th/content/431346>.

³¹ พระราชบัญญัติ คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 44 “ห้ามมิให้นายจ้างจ้างเด็กอายุต่ำกว่าสิบห้าปี เป็นลูกจ้าง”

ทำใบขับชีรถจักรยานยนต์ชั่วคราว³² เมื่ออายุครบ 17 ปี สามารถสมรสได้โดยได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม³³ ซึ่งการที่กฎหมายยินยอมให้เด็กเริ่มทำงานอย่างถูกต้องหรือให้สมรสได้ น่าจะหมายความว่าผู้เยาว์มีสภาพร่างกายที่เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์แข็งแรงมากพออย่างน้อยก็สามารถเริ่มทำงานและขับรถได้

เมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ สามารถใช้สิทธิเลือกตั้ง³⁴, ทำใบขับชีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล³⁵ หรือทำศัลยกรรมแปลงเพศโดยได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครอง³⁶ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ากฎหมายยอมรับว่าเด็กที่อายุ 18 ปีมีความรู้สติปัญญาเพียงพอและสามารถแยกแยะถูกผิดได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เด็กที่อายุมากกว่า 15 ปี มีความพร้อมและพัฒนาร่างกายและสติปัญญาเพียงพอจะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ ที่น่าสังเกตคือในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดช่วงอายุของเด็กไว้ต่างจากกฎหมายแพ่ง โดยกำหนดว่า “เด็ก หมายถึง บุคคลอายุยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์” และ “เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์”³⁷ และยังมีกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กไว้ในกรณีที่มีอายุมากกว่า 18 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี³⁸ จะต้องรับโทษเท่ากับผู้ใหญ่ เพียงแต่ศาลอาจใช้ดุลพินิจลดโทษให้หนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ก่อนก็ได้ โดยศาลพิจารณาจากตัวเด็กที่กระทำความผิดนั้นว่ามีความรู้ผิดชอบมากเพียงใด อย่างไรก็ดี เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เยาว์มากกว่ากฎหมายแพ่ง แต่กลับให้โทษต่อตัวผู้เยาว์เทียบเท่ากับผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ทำให้เกิดคำถามว่า ในการทำนิติกรรมสัญญาที่มีผลต่อทรัพย์สินของผู้เยาว์เพียงอย่างเดียว กฎหมายกลับจำกัดสิทธินี้ของผู้เยาว์ มองว่าผู้เยาว์ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

³² พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม 3, มาตรา 46 (1) “มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ถ้าเป็นผู้ขอใบอนุญาตขับรถจักรยานยนต์ชั่วคราว สำหรับรถจักรยานยนต์ความจุกระบอกสูบขนาดไม่เกินเก้าสิบลูกบาศก์เซนติเมตร ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์”

³³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1448 “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้”

³⁴ รัฐธรรมนูญ 2560, มาตรา 95 (2) “มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้ง”

³⁵ พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม 3, มาตรา 46

³⁶ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม เรื่อง เกณฑ์การรักษาเพื่อแปลงเพศ 2552 ข้อ 5

³⁷ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553, มาตรา 4 “เด็ก หมายถึง บุคคลอายุยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์” และ “เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์”.

³⁸ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 76 “ผู้ใดอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้”

ทำให้การทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์นั้นตกเป็นโมฆียะหากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม และไม่เข้าข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนด

ในเรื่องการกำหนดช่วงอายุที่แตกต่างกันนั้น ผู้เขียนเห็นว่า โดยธรรมชาติแล้วเด็กต้องมีวิวัฒนาการและการเจริญเติบโตในแต่ละช่วงอายุมากขึ้นเรื่อยๆ เด็กที่อายุ 15 ปีขึ้นไป ย่อมถือว่าร่างกายอยู่ในวัยเจริญพันธุ์อย่างสมบูรณ์แล้ว ส่วนอายุ 18 ปีขึ้นไป ก็ถือว่าอยู่ในช่วงการศึกษาระดับปริญญาตรี ก็เท่ากับมีสติปัญญาและความรู้แล้ว ดังนั้นการทำนิติกรรมสัญญาของผู้ที่อายุ 18 ปี ก็น่าจะมาจากการคิดไตร่ตรองมาพอสมควรแล้ว ย่อมแตกต่างจากนิติกรรมสัญญาที่เด็กอายุ 7 ขวบทำแน่นอน แต่เมื่อกฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำที่สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้ที่อายุ 20 ปีบริบูรณ์ ทำให้กลายเป็นการเหมารวมความสามารถของผู้เยาว์ไปทั้งหมด ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของต่างประเทศส่วนใหญ่ที่กำหนดอายุบรรลุนิติภาวะที่อายุประมาณ 17-18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นโดยสหประชาชาติ ก็นิยามอายุของเด็ก ว่าหมายถึงผู้ที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์³⁹ นอกจากนี้ยังมีวิธีการที่ให้ผู้เยาว์มีความสามารถเทียบเท่ากับผู้ใหญ่ได้เร็วขึ้น (Emancipated Minors) ซึ่งกฎหมายแพ่งของไทยก็สามารถนำหลักนี้มาปรับใช้กับการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ได้ เช่น การกำหนดช่วงอายุที่ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม อาจจะประมาณ 18 ปีเช่นเดียวกับสิทธิการเลือกตั้ง ซึ่งจะทำให้ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้รวดเร็วและคล่องตัวมากขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้เยาว์มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ในการรู้จักรักษาผลประโยชน์ของตนเองด้วย

3.3 ผลกระทบต่อคู่สัญญา เพราะสัญญาที่ทำกับผู้เยาว์ไม่สมบูรณ์

การทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมนั้น ทำให้นิติกรรมสัญญานั้นตกเป็นโมฆียะ อาจถูกบอกล้างในภายหลังได้ หลักข้อนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เป็นคู่สัญญากับผู้เยาว์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากความมุ่งหมายแรกเริ่มของการทำนิติกรรมสัญญา คือการที่บุคคลสองฝ่ายมีเจตนาที่ต้องตรงกันเพื่อจะผูกมัดตนเองและคู่สัญญาให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาคู่สัญญาย่อมปรารถนาให้การทำนิติกรรมสัญญานั้นมีผลสมบูรณ์ สามารถบังคับตามวัตถุประสงค์ของสัญญาได้ แม้ว่าการทำนิติกรรมสัญญากับผู้เยาว์จะมีความเสี่ยงที่นิติกรรมสัญญานั้นจะตกเป็นโมฆียะ แต่ถ้าคู่สัญญาอยู่แล้วอีกฝ่ายเป็นผู้หย่อนความสามารถในการใช้สิทธิแล้วย่อมเข้าทำสัญญา ก็แสดงให้เห็นว่าคู่สัญญายอมรับในผลที่อาจถูกบอกล้างได้

³⁹ Convention on the Rights of the Child.

Article 1 “For the purposes of the present Convention, a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier. “

ในภายหลัง หลักการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์นี้คงไม่ส่งผลใดต่อคู่สัญญาในสมัยก่อนมากนัก แต่เมื่อเทียบกับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีปัจจุบัน รูปแบบการเกิดสัญญา มีความแตกต่างจากเดิม คือมีการแสดงเจตนาผ่านการสื่อสารออนไลน์ ที่ไม่อาจรู้ได้ว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ในกรณีแบบนี้คู่สัญญาที่เป็นผู้ใหญ่ต้องแบกรับความเสี่ยงว่าสัญญาที่ทำอาจไม่สมบูรณ์ เป็นผลกระทบต่อดังคู่สัญญาว่าอาจถูกบอกล้างสัญญาได้ ความเสียหายที่ตามมาจากการถูกบอกล้างสัญญา อาจมาจากการต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าส่งสินค้า ค่าธรรมเนียม หรือดอกเบี้ยต่าง ๆ เป็นต้น

3.4 ผลกระทบต่อการทำนิติกรรมสัญญาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่

ผู้เยาว์เป็นกลุ่มประชากรหนึ่งในสังคมที่ภาคธุรกิจให้ความสำคัญ และตัวผู้เยาว์เองก็ใช้สินค้าและการบริการมากมาย แม้แต่ภาครัฐก็มีมาตรการที่สนับสนุนให้ผู้เยาว์ทำธุรกรรมต่าง ๆ ได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น เช่น การให้ผู้เยาว์เปิดบัญชี ทำบัตรเครดิต หรือมีบัตรหรือกระเป๋าตังค์ออนไลน์ (e-wallet) รูปแบบต่าง ๆ ในต่างประเทศถึงกับยินยอมให้ผู้เยาว์ทำบัตรเครดิตได้ตั้งแต่ 15 ปี⁴⁰ ส่วนในประเทศไทย หลักเกณฑ์ของธนาคารได้กำหนดให้เด็กที่อายุ 15 ปีบริบูรณ์ที่มีบัญชีเงินฝากสามารถขอเปิดใช้บัตรเครดิตได้⁴¹ ส่วนบัตรเครดิตนั้น เด็กที่อายุ 15 ปีสามารถเข้าร่วมกับผู้ปกครองในลักษณะของบัตรเสริม โดยผู้ปกครองต้องยินยอมให้ผู้เยาว์สมัครบัตรเสริมของบัตรเครดิต การอำนวยความสะดวกเหล่านี้ทำให้ผู้เยาว์สามารถจับจ่ายซื้อของได้สะดวกสบายมากขึ้น ประกอบกับมาตรการสนับสนุนจากรัฐเกี่ยวกับนโยบาย Thailand 4.0 หรือแนวคิด “สังคมไร้เงินสด” (Cashless Society)⁴² แสดงให้เห็นว่าในด้านธุรกิจมองว่าผู้เยาว์มีความสามารถในการทำธุรกรรมได้ เพราะอย่างน้อยผู้เยาว์ก็มีความจำเป็นต้องมีปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการซื้ออาหาร เสื้อผ้า เครื่องเขียน การเดินทาง หรือการซื้อสิ่งบันเทิงต่าง ๆ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นสิ่งที่กฎหมายยอมรับว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ และหากซื้อในมูลค่าที่

⁴⁰ Ben Luthi, “When Should My Child Get a Credit Card?,” last modified April 6, 2018, accessed November 28, 2020, <https://www.experian.com/blogs/ask-experian/when-should-my-child-get-a-credit-card/>.

⁴¹ จากการสืบค้นเงื่อนไขเรื่องคุณสมบัติของผู้เปิดใช้บัตรเครดิต ของหลาย ๆ ธนาคาร เช่น ธนาคารกรุงไทย (เว็บไซต์ธนาคารกรุงไทย KTC Online, <https://www.ktb.co.th/th/personal/cards/debit-card/11>) และธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (เว็บไซต์ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด Krungsri Credit Card, <https://www.krungsricard.com/th/pm-subcard.html>). ต่างกำหนดเงื่อนไขการเปิดใช้บัตรเครดิตว่าต้องเป็นบุคคลธรรมดา สัญชาติไทยมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

⁴² Cashless Society คือ แนวคิดสังคมไม่ใช้เงินสด โดยในอนาคตความสำคัญของเงินสดจะลดน้อยลง และจะถูกแทนที่โดยการชำระเงินด้วยคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคมในการทำธุรกรรมทางการเงินแทน ไม่ว่าจะเป็นร้านกาแฟซื้อน้ำดื่มจากร้านสะดวกซื้อ หรือแม้กระทั่งการบริจาคก็มีการวาง QR Code ไว้ รวมไปถึงการจ่ายเงินผ่านกระเป๋าเงินออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น Mobile Banking บัตรเครดิต และบัตรเครดิตด้วย ที่มา ฐานยารัตน์ พวงพยอม, สังคมไร้เงินสด... ร้านธงฟ้ากับภาษี, มุมสรรพากร, เว็บไซต์กรมสรรพากร http://www.rd.go.th/saraburi/hotcolumn/2561/Feb18_Cashless.pdf

สมแก่นฐานานุกรม การทำนิติกรรมสัญญาเหล่านี้ก็ถือว่าสมบูรณ์⁴³ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ในยุคปัจจุบัน คือนิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำโดยอ้างว่าสมแก่นฐานานุกรมและความจำเป็นในสภาพสังคมปัจจุบันควรมีขอบเขตเพียงใด ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การดูหนัง ดูละคร คอนเสิร์ต หรือเล่นเกมส์ ถือว่าเป็นความฟุ่มเฟือยหรือไม่⁴⁴ นอกจากนี้การที่บิดามารดาให้ผู้เยาว์ใช้บัตรแทนเงินสดต่าง ๆ จะถือเป็นการอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินตามมาตรา 26⁴⁵ หรือไม่ ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น บิดาโอนเงินให้ลูกใน e-wallet จำนวน 5,000 บาท โดยไม่ได้กำหนดว่าจะจำหน่ายเพื่อการอันใด กรณีนี้หากวินิจฉัยว่าเป็นเรื่องของการอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินย่อมหมายความว่า ผู้เยาว์อาจนำเงินไปใช้จ่ายอย่างไรก็ได้ นิติกรรมสัญญาที่ทำก็มีผลสมบูรณ์ ซึ่งหากวินิจฉัยเช่นนั้น ก็จะเอื้อต่อความมีเสถียรภาพของสัญญามากกว่า เพราะคู่สัญญาไม่ต้องกังวลว่านิติกรรมที่ทำกับผู้เยาว์จะถูกบอกล้างภายหลังหรือไม่ แต่ก็จะทำให้หลักมาตรา 21 ของผู้เยาว์กลายเป็นกฎหมายที่มีคดีตัวอย่างเกิดขึ้นน้อยมาก ประกอบกับกฎหมายที่บังคับในเรื่องให้ผู้เยาว์ทำสัญญาออนไลน์นั้น ยังไม่มีกฎหมายที่คุ้มครองตัวผู้เยาว์จากการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หรือสัญญาออนไลน์มีเพียงการการใช้หลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เดิม กับพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ปี 2544 (รวมทั้งฉบับแก้ไขครั้งที่ 2-4) เพียงให้คำอธิบาย เรื่องการแสดงเจตนาผ่านระบบออนไลน์ อันทำให้เกิดสัญญา, การรับรองรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการรับส่งผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญายังคงใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลัก ซึ่งในภาพรวมอาจจะยังไม่เห็นปัญหาเด่นชัดนัก แต่อาจพบได้ในกรณีที่ผู้เยาว์ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ไฟล์เพลง เงินในเกมออนไลน์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ อาจมีปัญหาในกรณีที่ต้องมีการคืนทรัพย์สิน หรือกลับสู่ฐานะเดิมเมื่อมีการบอกล้างนิติกรรม เป็นต้น

⁴³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24 ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่นฐานานุกรมแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร

⁴⁴ “คำว่า “การอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร” นั้น ควรหมายถึงการทำนิติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการดำรงชีวิต 4 ประการ (อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค), ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในชุมชนเช่นการทำงานหรือการศึกษา และปัจจัยที่จำเป็นในการสมาคม และรวมไปถึงการทำนิติกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้ผู้เยาว์เกิดความสะดวกในการได้มาซึ่งปัจจัยเหล่านี้ด้วย เช่น การทำนิติกรรมจ้างทำของหรือการทำนิติกรรมที่ทำให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่ทำให้ผู้เยาว์เกิดความสะดวกในการได้รับปัจจัยดังกล่าว” มนมาศ สุมโนทยาน, *นิติกรรมที่สมแก่นฐานานุกรมแห่งตนและจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรของผู้เยาว์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2559), 142.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 26 ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรมอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินเพื่อการอันใดอันหนึ่งอันใดได้ระบุไว้ ผู้เยาว์จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นเป็นประการใดภายในขอบของการที่ระบุไว้นั้นก็ทำได้ตามใจสมัคร อนึ่ง ถ้าได้รับอนุญาตให้จำหน่ายทรัพย์สินโดยมิได้ระบุไว้เพื่อการอันใด ผู้เยาว์ก็จำหน่ายได้ตามใจสมัคร

ผลกระทบที่เกิดจากหลักการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์นี้ยังมีอีกหลายประการที่น่าศึกษาค้นคว้า เช่น ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อตัวผู้แทนโดยชอบธรรม ซึ่งมีหน้าที่ต้องดูแลและปกป้องผลประโยชน์ของตัวผู้เยาว์ แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันที่ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้อย่างรวดเร็ว แม้แต่อยู่ในบ้าน ผู้เยาว์ก็อาจทำนิติกรรมสัญญาได้ผ่านคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือได้ ทำให้ผู้แทนโดยชอบธรรมต้องเพิ่มความเอาใจใส่ในการดูแลผู้เยาว์มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการให้ความยินยอมเมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมสัญญาออนไลน์ เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบของการให้ความยินยอมไว้ ทำให้ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่อาจควบคุมการใช้จ่ายออนไลน์ของผู้เยาว์ได้ ผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ควรมีการศึกษาเพื่อทบทวนหลักกฎหมายที่เราใช้กันอยู่ให้มีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันมากขึ้น

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนในระบบสังคมแบบเสรีประชาธิปไตยนั้นเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่ได้รับการยอมรับมานาน ตั้งแต่มีผู้ศึกษาตามสำนักความคิดกฎหมายธรรมชาติ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทำได้ต่อเมื่อเป็นสิ่งที่กระทบต่อความมั่นคงหรือผลประโยชน์ของสังคม และถูกบัญญัติเป็นกฎหมาย ตัวผู้เยาว์เองก็ถือเป็นผู้ทรงสิทธิตามสิทธิมนุษยชน เมื่อถูกจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา จึงต้องศึกษาว่าที่มาของการจำกัดสิทธินี้มาได้อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงต้องจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ ซึ่งในหัวข้อที่สองของบทความได้บอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่ยุคกฎหมายโรมันจนถึงการบัญญัติประมวลกฎหมายของฝรั่งเศส จากการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปว่า การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ เพราะผู้เยาว์ไม่มีความสามารถจะปกป้องผลประโยชน์ของผู้เยาว์ได้ จึงต้องมีผู้ดูแลแทน การให้ความดูแลนี้มีไปจนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะ อย่างไรก็ตาม การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส มีข้อแตกต่างจากประเทศไทยอยู่บ้าง หนึ่งคือเรื่องการกำหนดให้มีการบรรลุนิติภาวะอยู่ที่อายุ 18 ปี และสองคือวิธีการให้ผู้เยาว์ได้รับการประกาศให้เป็นอิสระจากการดูแลของครอบครัวก่อนบรรลุนิติภาวะได้ ทำให้ผู้เยาว์นั้นสามารถดำเนินชีวิตและทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ได้เทียบเท่าผู้ใหญ่ได้ ข้อจำกัดในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ในต่างประเทศจึงไม่ค่อยมีปัญหาและมีความยืดหยุ่นมากกว่าของไทย

สำหรับประเทศไทย บทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดข้อจำกัดในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์เอาไว้ โดยให้การทำนิติกรรมใดๆ ของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทน

โดยชอบธรรมก่อน ตามมาตรา 21 ยกเว้นบางกรณีที่ให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมเองได้โดยไม่ได้รับความยินยอม แต่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงกับบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดข้อยกเว้นไว้เป็นกรณี ๆ ไป ตามมาตรา 22-27 ซึ่งก็มีปัญหาในเรื่องของการตีความการบังคับใช้กฎหมายในแต่ละมาตรา เช่น ในกรณีการอ้างว่าการใด ๆ อันสมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรตามมาตรา 24 นั้นมีขอบเขตเพียงใด? หรือในกรณีที่บิดามารดาอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินได้ ตามมาตรา 26 ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมได้โดยอิสระหรือไม่? หรือควรต้องนำหลักการสมแก่ฐานานุรูปและความจำเป็นตามมาตรา 24 มาพิจารณาด้วย?⁴⁶ ซึ่งปัญหาการตีความเหล่านี้ก็ยังเป็นถกเถียงในวงวิชาการอยู่พอสมควร ประกอบกับสิทธิของตัวผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ก็ถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานแบบเดียวกันทั้งหมด โดยไม่พิจารณาความเจริญวัยของผู้เยาว์ที่แท้จริง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาต่อไปในอนาคตได้

ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอให้พิจารณาการแก้ไขในภาพรวม โดยอิงจากหลักเกณฑ์ของต่างประเทศ คือ การปรับลดอายุของบรรลุนิติภาวะลงมาที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์ เนื่องจากเป็นเกณฑ์อายุที่หลายประเทศต่างยอมรับ ได้แก่ประเทศ อังกฤษ, อเมริกา, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, จีน, ฮองกง, ลาว, มาเลเซีย, เวียดนาม, กัมพูชา ฯลฯ โดยมองว่าบุคคลที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์คือผู้ที่อยู่ในวันเจริญเติบโตและได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาพอสมควรแล้ว มีความสามารถและสติปัญญาเพียงพอที่จะดูแลและรับผิดชอบตนเองได้ ทั้งยังสอดคล้องกับกฎหมายฉบับอื่นของประเทศไทย เช่น การสิทธิเลือกตั้ง หรือการรับโทษทางอาญา ซึ่งข้อดีของการให้ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้ตั้งแต่อายุ 18 ปีบริบูรณ์ คือ มีอิสระในการคิดและตัดสินใจในทรัพย์สินของตนเองได้โดยสมบูรณ์ และยังส่งผลดีในทางเศรษฐกิจทำให้การซื้อขายมีความน่าเชื่อถือและคล่องตัวมากขึ้นด้วย หรืออีกวิธีหนึ่ง คือการบัญญัติหลักเกณฑ์เพิ่มเติม โดยอนุญาตให้ผู้เยาว์ที่อยู่ในช่วงอายุพอสมควร เช่น 18 ปีขึ้นไป และมีวุฒิภาวะหรือความสามารถเพียงพอที่จะดำรงชีพและเลี้ยงดูตัวเองได้ให้สามารถร้องขอต่อศาลให้เป็นบุคคลเสมือนบรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยอาจเทียบหลักการนี้ได้กับการอนุญาตให้สมรส ตามมาตรา 1448 ของประมวลกฎหมาย

⁴⁶ ตามความเห็นของคุณมนมาศ สุขโนทยาน ผู้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรของผู้เยาว์ (วิทยานิพนธ์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2559) ได้เสนอว่า กรณีผู้แทนโดยชอบธรรมได้อนุญาตให้ผู้เยาว์นำเงินเพื่อไปใช้จ่ายใช้สอยภายในขอบเขตที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้กำหนดไว้ตามมาตรา 26 แต่ผู้เยาว์กลับนำเงินดังกล่าวไปซื้อสิ่งที่สมแก่ฐานานุรูปและจำเป็นในการดำรงชีพตามมาตรา 24 โดยอยู่นอกเหนือขอบเขตที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้อนุญาตไว้ตามมาตรา 26 แล้ว ผู้เยาว์ยังจะต้องผูกพันกับนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรหรือไม่ ก็ต้องพิจารณาว่าการให้นิติกรรมนั้นมีผลหรือไร้ผลไปตามหลักกฎหมายใดจะเป็นประโยชน์และคุ้มครองผู้เยาว์มากกว่า (อ่านเพิ่มเติมในมนมาศ สุขโนทยาน, นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรของผู้เยาว์, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, 109-115.

แพ่งและพาณิชย์ของไทย คือกำหนดให้ผู้เยาว์ที่อายุ 17 ปีขึ้นไปสามารถสมรสได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม และเมื่อสมรสแล้ว จะมีผลให้ผู้เยาว์นั้นบรรลุนิติภาวะ ซึ่งน่าจะสามารคนำมาปรับใช้เป็นข้อยกเว้นการทํานิติกรรมทั้งหมดของผู้เยาว์ เช่น ผู้เยาว์ที่มีความสามารถในการประกอบธุรกิจ อาจยึดเป็นการประกอบอาชีพถาวรและสร้างรายได้ให้ตนเองได้ หากยึดตามหลักกฎหมายที่มีในปัจจุบัน ผู้เยาว์คนนี้จะสามารถทํานิติกรรมใดๆ ได้เฉพาะขอบเขตที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจเท่านั้น ตามมาตรา 27 แต่ไม่อาจทํานิติกรรมอย่างอื่นที่เกินขอบเขตได้ เช่น นำเงินที่เป็นผลกำไรมาปรับปรุงบ้านให้ใหญ่โตขึ้น เช่นนี้ถือเป็นการนิติกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ และเป็นกรณีเกินกว่าการอันจำเป็นในการดำรงชีพเพื่อการอยู่รอด ตามมาตรา 24 ด้วย ดังนั้นแม้ผู้เยาว์จะประกอบธุรกิจและมีรายได้ของตนเอง ก็ยังคงไม่มีอิสระในการทํานิติกรรมอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกหรือตามความพอใจของตนเองได้ แต่หากมีหลักเกณฑ์ที่อนุญาตให้ผู้เยาว์เสมือนบรรลุนิติภาวะก่อน ก็จะช่วยลดปัญหาที่เกิดจากการทํานิติกรรมที่มีผลเป็นโมฆะของผู้เยาว์นั้นได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักเสรีภาพของการใช้สิทธิของตัวผู้เยาว์ ทั้งยังทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาที่ทํานิติกรรมกับผู้เยาว์ด้วย ส่วนในเรื่องของการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ไม่ให้อายุเกินอายุที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ยังสามารถเพิ่มมาตรการให้ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจร้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมที่ผู้เยาว์ทํานิติกรรมที่เห็นว่านิติกรรมที่ทํานี้ มีผลเสียต่อตัวผู้เยาว์ เช่น ผู้เยาว์ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสัญญาเกินสมควร ผู้แทนโดยชอบธรรมก็อาจร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนได้

อย่างไรก็ตาม หลักการการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ในการทํานิติกรรมนั้น เห็นว่ายังมีความจำเป็นต้องมีอยู่ เนื่องจากยังมีผู้เยาว์ที่อ่อนวัยและไร้เดียงสาเกินกว่าจะคุ้มครองประโยชน์ด้วยตัวเองได้ ผู้เยาว์เหล่านี้ยังมีความจำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองจากบิดามารดาและผู้ปกครองเมื่อต้องทํานิติกรรมนั้น ดังนั้นผู้เยาว์เหล่านี้จึงยังถือเป็นผู้ที่ย่อนความสามารถในการใช้สิทธิ ในขณะเดียวกัน การกำหนดเกณฑ์อายุที่ให้อายุผู้เยาว์ที่มีสติปัญญาและความสามารถอาจหลุดพ้นการจำกัดสิทธิได้ก่อนบรรลุนิติภาวะ เพื่อให้สามารถดูแลและจัดการทรัพย์สินของตนโดยอิสระ ก็จะทำให้ผู้เยาว์มีเสรีภาพในการใช้สิทธิของตนเองได้เร็วขึ้น

ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รูปแบบการทํานิติกรรมสัญญาต่างออกไปจากในอดีต โดยเฉพาะการทำสัญญาออนไลน์เป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตมากขึ้นเรื่อยๆ เด็กในยุคใหม่นี้เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีที่สามารถทำธุรกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างง่ายดาย ด้วยคอมพิวเตอร์, โทรศัพท์มือถือ หรือด้วยบัตรเครดิตรูปแบบต่าง ๆ แม้แต่บัตรเครดิตก็ใช้แทนเงินสดได้ การทํานิติกรรมสัญญาของผู้เยาว์ก็ขยายขอบเขตและวงเงินมากขึ้น ดังนั้นจึงควรต้องทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิของผู้เยาว์ และการ

ทำสัญญาออนไลน์ให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของสังคมและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเทคโนโลยี เพื่อปรับปรุงให้กฎหมายไทยมีมาตรฐานเทียบเท่ากับต่างประเทศ และเอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลทุกฝ่ายในสังคม

References

- Banjerd Singkaneti. *Fundamental Principles of Rights, Liberty and Human Dignity According to the New Constitution*. 5th ed. Bangkok: Winyuchon, 2000. [In Thai]
- Ben Luthi, “When Should My Child Get a Credit Card?.” Last modified April 6, 2018, Accessed November 13, 2018. <https://www.experian.com/blogs/ask-experian/when-should-my-child-get-a-credit-card/>.
- Blum, Brian A. *Contracts: Examples & Explanations*. 4th ed. Aspen Publishers: The United States of America, 2007.
- Giolino, Dane S., and Monica Hof Wallace. “Recodifying Emancipation: A Précis of the 2009 Revision of Louisiana Emancipation Law.” *Loy. L. Rev.* 56 (2010): 135.
- Daraporn Techakumphu. *Autonomy of Will*. Bangkok: Textbook and Teaching Materials Project, Faculty of Law, Thammasat University, 1987. [In Thai]
- Fayed, Adam. “Why is Singapore’s age of majority set at 21 years old. whereas Singapore’s age of contractual capacity set at 18 years old?.” Last modified May 27, 2020. Accessed April 13, 2018. <https://www.quora.com/Why-is-Singapores-age-of-majority-set-at-21-years-old-whereas-Singapores-age-of-contractual-capacity-set-at-18-years-old>.
- Justia US LAW, Webster Street Partnership, Ltd. v. Sheridan : 368 N.W.2d 439 (1985), accessed 28 Nov 2019, <https://law.justia.com/cases/nebraska/supreme-court/1985/037-3.html>
- Kanit Nanakom. *Basic Principle of Thailand Civil and Commercial Code*. Bangkok: Winyuchon, 2016. [In Thai]
- Kyodo News. “Japan Gov’t to Lower Age of Adulthood from 20 to 18.” Accessed March 13, 2018. <https://english.kyodonews.net/news/2018/03/0119e6187a8a-govt-oks-bill-to-lower-age-of-adulthood-from-20-to-18.html>.

- Monnamas Sumanotayan. "Minor's Juristic Acts which are Suitable for his Conditions in Life and Actually Required for his Reasonable Needs." Master's thesis, Faculty of Law, Thammasat University, 2016. [In Thai]
- Munin Pongsapan. *Civil Law System: From Law of the Twelve Tables to Civil and Commercial Code*. Bangkok: Textbook and Teaching Materials Project, Faculty of Law, Thammasat University, 2019. [In Thai]
- Prachum Chomchai. *Basic Principles of Roman Law*. 4th ed. Bangkok: Textbook and Teaching Materials Project, Faculty of Law, Thammasat University, 2012. [In Thai]
- Prachum Chomchai. *Private Law in a Roman and Anglo-Saxon Setting: A Preliminary Exercise in Legal History*. 6th ed. Bangkok: Textbook and Teaching Materials Project, Faculty of Law, Thammasat University, 2015. [In Thai]
- Sanankon Sotthiphan. *Basic description of Roman law*. Bangkok: Winyuchon, 2016. [In Thai]
- Sanankon Sotthiphan. *Definition of Juristic Act-Contract*. 22nd ed. Bangkok: Winyuchon, 2018. [In Thai]
- Ukrit Mongkolnavin. "Public Order and Good Morals of the People." *Bot Bundit Journal* 32, no.1 (1975), 11-32. [In Thai]
- Wichai Sirat. "Development of Human Rights." *Office of Judicial and Legal Affairs. Journal* 58, no.33 (2001). [In Thai]
- Woraphot Witsarutphit. *Rights and Liberties under the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997*. Bangkok: Winyuchon, 2000. [In Thai]